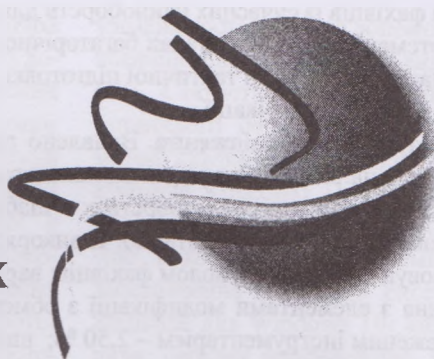

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЙ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У СУЧАСНИХ СПОРТИВНИХ ЄДИНОБОРСТВАХ

*Задорожна Ольга¹, Пітин Мар'ян¹, Кукурудзяк Ігор¹,
Ткач Юлія¹, Харченко-Баранецька Людмила²*

¹Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

²Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-031

Annotations

The relevance of the research is that current trends in the development of Olympic combat sports require a constant search for ways to improve the tactical skills of athletes of different ages and qualifications.

The purpose of the study is to identify and characterize the technologies of tactical training in modern combat sports.

Research methods and material. Theoretical analysis, documentary method, generalization of literature data and the Internet allowed us to identify the problematic field of tactical training in martial arts and formulate a research hypothesis. Later, an expert assessment was conducted with the involvement of forty experts in modern Olympic combat sports to determine their attitude to the implementation of tactical training of athletes at various stages of long-term improvement. The generalization of the experts' answers allowed us to determine the tactical training technologies used in the training process of athletes of different experience.

Research results. Technologies of tactical training of athletes that can be applied at different levels (general pedagogical, stage and local) have been identified. The most sought after in modern Olympic martial arts is pattern technology with elements of modification using a variety of tools – 55.00% of experts (n=40) supported its use. Other technologies are applied by a narrower circle of specialists: variant, with various tools – 30.00% of specialists; template with modification elements with limited range of tools – 7.50%; template, without modification, with limited range of tools – 2.50%; template-variant, with various tools – 5.00%.

Conclusions. The universal technology of athletes' tactical training, relevant for modern martial arts, is a template with modifying elements, which provides the use of various tools. Other technologies (variable, template without modification, template and variable) are in demand for a narrow circle of specialists.

Keywords: combat sports, tactics, skills, stages, methods.

Анотація

Вступ. Актуальність дослідження полягає у тому, що сучасні тенденції розвитку спортивних єдиноборств вимагають постійного пошуку шляхів удосконалення тактичної майстерності спортсменів різного віку та кваліфікації.

Мета дослідження – виявити та охарактеризувати технології тактичної підготовки у сучасних спортивних єдиноборствах.

Матеріал і методи дослідження. Теоретичний аналіз, документальний метод, узагальнення даних літератури та мережі Інтернет дозволили виявити проблемне поле тактичної підготовки у спортивних єдиноборствах і сформулювати гіпотезу дослідження. Надалі проведено експертне оцінювання із залученням со-

рока фахівців із сучасних єдиноборств для визначення їхнього ставлення до реалізації тактичної підготовки спортсменів на різних етапах багаторічного удосконалення. Узагальнення відповідей експертів дало змогу визначити технології тактичної підготовки, які застосовуються у навчально-тренувальному процесі спортсменів різної кваліфікації.

Результати дослідження. Виявлено технології тактичної підготовки спортсменів, які можуть застосовуватися на різних рівнях (загальнопедагогічному, етапному та локальному). Найбільш затребуваною у сучасних спортивних єдиноборствах є шаблонна технологія з елементами модифікації та з використанням різноманітного інструментарію. Її використання підтримали 55,00 % експертів (n=40). Інші технології застосовуються вужчим колом фахівців: варіативна, з різноманітним інструментарієм – 30,00 % фахівців; шаблонна з елементами модифікації з обмеженим інструментарієм – 7,50 %; шаблонна, без модифікації, з обмеженим інструментарієм – 2,50 %; шаблонно-варіативна, з різноманітним інструментарієм – 5,00 %.

Висновки. Універсальною технологією тактичної підготовки спортсменів, актуальною для сучасних єдиноборств, є шаблонна, з елементами модифікації, що передбачає використанням різноманітного інструментарію. Інші технології (варіативна, шаблонна без модифікації, шаблонно-варіативна) є затребуваними для вужчого кола фахівців.

Ключові слова: спортивні єдиноборства, тактика, майстерність, етапи, методи.

Аннотація

Вступление. Актуальность исследования заключается в том, что современные тенденции развития спортивных единоборств требуют постоянного поиска путей совершенствования тактического мастерства спортсменов разного возраста и квалификации.

Цель исследования – выявить и охарактеризовать технологии тактической подготовки в современных спортивных единоборствах.

Материал и методы исследования. Теоретический анализ, документальный метод, обобщение данных литературы и сети Интернет позволили выявить проблемное поле тактической подготовки в спортивных единоборствах и сформулировать гипотезу исследования. В дальнейшем проведено экспертное оценивание с привлечением сорока специалистов из современных единоборств для определения их отношения к реализации тактической подготовки спортсменов на разных этапах многолетнего совершенствования. Обобщение ответов экспертов позволило определить технологии тактической подготовки, которые применяются в учебно-тренировочном процессе спортсменов различной квалификации.

Результаты исследования. Выявлены технологии тактической подготовки спортсменов, которые могут применяться на различных уровнях (общепедагогический, этапный и локальный). Наиболее востребованной в современных спортивных единоборствах является шаблонная технология с элементами модификации с использованием разнообразного инструментария. Ее использование поддержали 55,00 % экспертов (n=40). Другие технологии применяются узким кругом специалистов: вариативная, с разнообразным инструментарием – 30,00 % специалистов; шаблонная с элементами модификации с ограниченным инструментарием – 7,50 %; шаблонная, без модификации, с ограниченным инструментарием – 2,50 %; шаблонно-вариативная, с разнообразным инструментарием – 5,00 %.

Выводы. Универсальной технологией тактической подготовки спортсменов, актуальной для современных единоборств, является шаблонная, с элементами модификации, предусматривает использованием разнообразного инструментария. Другие технологии (вариативная, шаблонная без модификации, шаблонно-вариативная) востребованы для узкого круга специалистов.

Ключевые слова: спортивные единоборства, тактика, мастерство, этапы, методы.

Вступ. Тактична майстерність є однією з найважливіших сторін підготовленості спортсменів-єдиноборців (Рижкова, 2016; Johnson, 2017; Kriventsova et. al, 2017; Pегасек P., Pегаскова, 2018). Проблема її удосконалення присвячено значну кількість науково-методичних робіт. Про-

тягом останніх десяти років найбільшу зацікавленість фахівців викликають такі напрями досліджень у межах тактичної підготовки: індивідуалізація тактичної підготовки висококваліфікованих спортсменів на основі формування стилю ведення поединку; формування тактичних знань, умінь

і навичок в системі багаторічної підготовки спортсменів-єдиноборців; структура та зміст техніко-тактичних дій спортсменів різного віку та кваліфікації; планування техніко-тактичного удосконалення у річному макроциклі підготовки спортсменів (Ананченко, Хацаюк, 2016; Рижкова,

Гаркін, Бабушкіна, 2017; Olshanskiy та ін., 2017; Simenko та ін., 2017).

Важливі зміни у правилах змагань, ускладнення кваліфікаційних вимог, які встановлюються міжнародними спортивними організаціями для здобуття олімпійських ліцензій, розширення категорій змагань, зростання значущості перемог у змаганнях різного рівня, не обходяться Ігри Олімпіад, посилення конкуренції на світовому рівні актуалізують необхідність модернізації педагогічного середовища підготовки, у тому числі у межах тактичної підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення спортсменів (Ситников, 2015). З огляду на це, дослідження технологій, які застосовуються для удосконалення тактичної майстерності спортсменів різної кваліфікації у сучасних єдиноборствах, є актуальним.

Аналіз науково-методичної літератури з питань тактичної підготовки у спортивних єдиноборствах вказує на відсутність систематизованого алгоритму її реалізації з окремих видів спортивних єдиноборств (Gonzalez-Villora, Garcia-Lopez, Contreras-Jordan, 2015; Johnson, 2016; Chen та ін., 2017). Думки дослідників щодо цього процесу мають суттєві відмінності, починаючи від формування тактичних знань і завершуючи удосконаленням арсеналу тактичних дій (Задорожна, 2019). Завдяки у програмно-нормативних документах зміст тактичної підготовки має переважно декларативний характер і не відображає сучасних тенденцій розвитку цього виду спорту (Ост'янов та ін., 2004; Бусол, 2014). У більшості документів тактична підготовка розглядається тільки у зв'язку з технічною. При цьому технічна є домінуючою та доцільно обгрунтованою, а тактична представлена фрагментарно. Це наведене актуалізує необхідність дослідження технологій

тактичної підготовки спортсменів на основі аналізу практичного досвіду їх використання у сучасних єдиноборствах. На нашу думку, у зв'язку зі схожістю структури та змісту змагальної діяльності у спортивних єдиноборствах є можливим використання універсального алгоритму формування тактичної майстерності спортсменів. Дослідження було спрямовано на підтвердження або спростування цієї гіпотези.

Мета дослідження – виявити та охарактеризувати технології тактичної підготовки у сучасних спортивних єдиноборствах.

Зв'язок з науковими темами та планами. Дослідження виконано відповідно до теми: «Теоретико-методичні основи управління тренувальним процесом і змагальною діяльністю в олімпійському, професійному та адаптивному спорті» (номер державної реєстрації: 0116U003167) на 2016-2020 рр. плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури.

Матеріал і методи. Дослідження проведено у кілька етапів. Теоретичний аналіз, документальний метод, узагальнення даних літератури та мережі Інтернет дали змогу виявити проблемне поле тактичної підготовки у спортивних єдиноборствах. Надалі (грудень 2018 – серпень 2019 рр.) було проведено експертне оцінювання із залученням сорока фахівців із сучасних олімпійських єдиноборств, з них по 8 – з фехтування та боротьби, по шість – з карате, боксу, тхеквондо та дзюдо. Середній стаж їх тренерської діяльності становив понад 15 років. Кожному експертові було запропоновано у письмовій формі заповнити анкету, висловивши думку у дискретній шкалі (шляхом ранжування реалізаційних положень тактичної підготовки). Для підтвердження достовірності проведення письмової експертизи було визначено рівень

узгодженості думок за допомогою коефіцієнта конкордації Кендела (W). Статистичну достовірність останнього перевірено за допомогою критерія χ^2 (хі квадрат, або критерій Пірсона) (Шиян, Єдинак, Петришин, 2012). За допомогою використання програмного забезпечення (Microsoft Excel та Statistica для Windows 10) визначали: середнє арифметичне, коефіцієнт конкордації (W), критерій Пірсона.

У попередніх публікаціях (Задорожна, 2019) представлено порівняння думок експертів щодо формування тактичної майстерності спортсменів. Аналіз коефіцієнтів конкордації вказав на те, що у практиці сучасних єдиноборств застосовується велика кількість підходів до реалізації тактичної підготовки спортсменів. Це підтверджено переважно середнім ($0,61 > W \geq 0,5$, $p < 0,05$) та низьким ($W < 0,5$, $p < 0,05$) ступенем узгодженості думок експертів у фехтуванні, боксі, боротьбі та дзюдо. Середній ($0,69 > W \geq 0,5$, $p < 0,05$) та високий ($W \geq 0,7$, $p < 0,05$) ступені узгодженості думок характерні для експертів з карате й тхеквондо. Цікаво, що ставлення експертів до пріоритетних положень тактичної підготовки (засобів, методів, форм контролю) було переважно узгодженим ($W \geq 0,5$, $p < 0,05$), а щодо другорядних їхні думки відрізнялися.

Результати дослідження. У педагогіці термін «технологія» вживається у широкому та вузькому сенсі. В першому випадку педагогічна, або освітня технологія є системою функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, яка побудована на науковій освіті, запрограмована в час і в просторі і приводить до належних результатів. У другому вона є організаційно-методичним інструментарієм (набором засобів і методів, інструментів) для досягнення цілей педагогічного процесу. Для будь-якої технології (промислової чи соціальної) є

притаманним детальне визначення кінцевого результату і точне досягнення його. Передумовами застосування цього поняття щодо процесів у виробничій чи соціальній сфері є їх запрограмованість, окресленість кінцевих властивостей передбаченого продукту, засобів його створення, цілеспрямоване моделювання умов їх здійснення, а також реальне функціонування цих процесів (Дичківська, 2004).

Ці передумови є характерними для технологій тактичної підготовки спортсменів. Як і для соціальних технологій, для них вихідним і кінцевим результатом є людина (спортсмен), а основним параметром змін – одна чи кілька її властивостей (сторін підготовленості). Завершальним результатом використання технологій у широкому сенсі є продукт із заданими властивостями, у практиці спорту – виконання нормативу, завоювання медалі на змаганнях, покращення показників змагальної діяльності, рівня підготовленості тощо. Таким чином, технологія тактичної підготовки може розглядатися як система способів, прийомів, кроків, послідовність виконання яких забезпечує вирішення завдань удосконалення тактичної підготовленості спортсменів. З огляду на те, що традиційна структура тактичної підготовленості спортсменів охоплює тактичні знання, вміння, навички й тактичне мислення, використання технологій тактичної підготовки спрямоване на їх формування та удосконалення.

В освітній практиці педагогічна технологія використовується на трьох рівнях: загальнопедагогічному, предметному та локальному, або модульному. Перший охоплює цілісний педагогічний процес в регіоні, навчальному закладі, на певному шаблі навчання. У цьому випадку педагогічна технологія є синонімом педагогічної системи, або парадигмою освіти (Дичковська, 2004). На

предметному рівні вона трактується як сукупність методів і засобів для реалізації певного змісту в рамках одного предмета, класу, вчителя. На локальному рівні – застосовується щодо складових освітнього процесу (оцінювання, формування понять, самостійна робота тощо).

Проводячи аналогію з практикою спорту, на загальнопедагогічному рівні технології тактичної підготовки в спортивних єдиноборствах можуть розглядатися у межах різних навчальних закладів (профільних закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх тренерів зі спортивних єдиноборств, ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ). На цьому ж рівні можна стверджувати про наявність технологій, спрямованих на формування та розвиток тактичної підготовленості тренерів як елементів системи підготовки фахівців з фізичної культури і спорту, та, окремо, – технологій тактичної підготовки спортсменів у процесі багаторічного удосконалення. На предметному рівні технології тактичної підготовки можуть застосовуватися на різних етапах багаторічної підготовки, у різні роки навчання; у межах «традиційних» шкіль, сформованих тренерами чи групами тренерів у виді спорту чи спортивній дисципліні. На локальному рівні можна виокремити технології тактичної підготовки, які застосовуються для формування та удосконалення окремих складових тактичної майстерності (тактичних знань, вмінь, навичок, тактичного мислення), їх оцінювання тощо. Проте, враховуючи специфіку системи підготовки спортсменів, вважаємо доцільним використовувати назву «етапний» рівень замість «предметний».

За Г.К. Селевко (2006), структура педагогічної технології повинна бути підпорядкована конкретному педагогічному задуму, в основу якого покладено ідею автора. Технологічний ланцюжок

педагогічних дій, операцій і комунікацій формується відповідно до цільових настанов і містить діагностичні процедури для вимірювання результатів діяльності. За аналогією у структурі технологій тактичної підготовки спортсменів виокремлено компоненти:

- концептуальну частину (мету, спрямування);
- змістову частину, яка охоплює завдання та зміст навчального матеріалу;
- процесуальну частину, до складу якої належать організація навчально-тренувального процесу відповідно до поставлених завдань, перелік методів і засобів тактичної підготовки, способи оцінювання тактичної підготовленості.

Узагальнення результатів експертного оцінювання дало змогу виявити технології тактичної підготовки, які застосовуються на загальнопедагогічному рівні: шаблонну, варіативну та шаблонно-варіативну. Їхня основна відмінність полягає у застосуванні різних способів побудови тактичної підготовки упродовж різних етапів багаторічного удосконалення.

Шаблонна технологія тактичної підготовки спортсменів передбачає використання шаблону (зразка), однакового для усіх або кількох етапів багаторічного удосконалення. У межах шаблону можливі різні варіанти поєднання методів і засобів тактичної підготовки, способів оцінювання тактичної майстерності спортсменів, шляхів формування тактичних знань тощо. В залежності від різноманітності інструментарію (методів та засобів) шаблонні технології можна розподілити ще на кілька типів:

- з елементами модифікації, з використанням обмеженого інструментарію. Для них характерне застосування одного або кількох шаблонів упродовж різних етапів багаторічної підготовки. При цьому на усіх етапах акту-

є застосування обмеженого кола методів і засобів (переважно трьох-чотирьох), один з яких завжди є пріоритетним. Інші виконують функцію допоміжних. Те саме стосується добору методів пов'язаних з тактикою, та засобів оцінювання тактичної підготовленості спортсменів. Модифікація полягає у застосуванні різних варіантів шаблонів для різних етапів підготовки, наприклад, один шаблон для етапів базової, попередньої та спеціалізованої базової підготовки ПП, ПБП та СБП відповідно.

Модифікація з елементами модифікації, використання різноманітного інструментарію. Відмінність попередньої полягає у застосуванні ширшого кола методів і засобів. Пріоритетність реалізаційних положень тактичної підготовки зберігається на суміжних етапах в залежності від шаблону. На кожному етапі пріоритетними є один-три методи чи засоби, інші – допоміжні. Те саме стосується добору тем, пов'язаних з тактикою, та способів оцінювання тактичної підготовленості спортсменів;

Модифікація без модифікації, з використанням різноманітного інструментарію. Ця технологія схожа на попередню. На відміну від попередньої, у ній наявний лише один шаблон, який застосовується при формуванні тактичної підготовленості спортсменів на різних етапах багаторічного удосконалення. Особливістю технології є використання широкого кола методів і засобів тактичної підготовки на різних етапах зі збереженням їх пріоритетності. На кожному етапі задається одному-трьом методам чи засобам, решта застосовується як допоміжні.

Модифікована технологія тактичної підготовки спортсменів відрізняється від шаблонної відсутністю будь-яких зразків. На кожному етапі багаторічної під-

готовки тактичне удосконалення відбувається за різними алгоритмами. Пріоритетність реалізаційних положень тактичної підготовки змінюється на кожному етапі. Особливістю технології є добір широкого кола методів і засобів тактичної підготовки на усіх етапах. Немає чітко визначених пріоритетних чи допоміжних реалізаційних положень. Ті, які були на попередньому етапі допоміжними, можуть бути пріоритетними на наступному.

Шаблонно-варіативна технологія тактичної підготовки спортсменів є чимось середнім між шаблонною та варіативною. Шаблон може застосовуватися на кількох суміжних етапах підготовки, а на інших етапах тактичне удосконалення відбувається за різними алгоритмами.

Аналіз відповідей експертів вказав на те, що найбільш затребуваною у сучасних спортивних єдиноборствах є шаблонна технологія. Її використання є актуальним для 65,00 % експертів. Ще 30,00 % експертів послуговуються варіативною технологією, використовуючи різноманітний інструментарій, а для 5,00 % актуальною є шаблонно-варіативна.

На етапному рівні технології тактичної підготовки було розподілено на два типи в залежності від мети та головних завдань: «традиційна», «раннього успіху», «змішана». Мета та завдання «традиційної» технології збігаються з тими, які визначені відповідними програмно-нормативними документами з виду спорту (Остьянов, 2004; Бусол, 2014). Перелік завдань на кожному етапі багаторічної підготовки поступово зростає та ускладнюється. Ця технологія орієнтована на формування тактичної підготовленості, яка дозволила б спортсменові реалізувати власний потенціал у суворій відповідності до завдань конкретного етапу підготовки, визначених у фундаментальних джерелах з теорії спорту (Плато-

нов, 2015), не виходячи за їхні межі. Концептуальна частина технології передбачає поступове розширення досвіду участі спортсменів у поєдинках різного характеру – навчальних, тренувальних, змагальних. Пріоритетним способом реалізації тактичної підготовки є комплексне удосконалення з іншими сторонами підготовленості (теоретичною, тактичною, фізичною з акцентом на перші дві).

Технологія «раннього успіху» спрямована на створення передумов для успішної практичної реалізації тактичної підготовленості спортсменів, починаючи з ранніх етапів (переважно з етапу ПБП, а у деяких випадках – починаючи з етапу ПП). Тому перелік завдань у межах технології на кожному етапі містить ті, які передбачають набуття широкого змагального досвіду з різними суперниками, не обмежуючись представниками своєї вікової групи. Процесуальна частина технології «ранніх успіхів» є більш різноманітною, ніж у «традиційній» та охоплює більший спектр словесних, наочних та практичних методів і засобів.

«Змішана» технологія передбачає формування тактичної підготовленості спортсменів на етапах ПП та ПБП відповідно завдань конкретного етапу підготовки, визначених у фундаментальних джерелах з теорії спорту (Платонов, 2015). Надалі вона спрямована на створення передумов для успішної практичної реалізації тактичної підготовленості спортсменів і демонстрацію високих результатів у змаганнях різного рівня та серед різних вікових груп.

Аналіз відповідей експертів вказав на те, що 52,50 % з них надають перевагу поєднанню двох технологій, тобто використанню «змішаної» технології. При цьому для 42,50 % експертів актуальним є застосування на етапах ПП та ПБП «традиційної», а надалі – технології «ранніх успіхів». Ще 10,00 % фахівців вважають

за доцільне застосовувати «традиційну» технологію лише на етапі ПП, а на наступних етапах – «ранніх успіхів». У «чистому» вигляді «традиційну» технологію застосовують 37,50 % експертів, а технологію «ранніх успіхів» – 10,00 %.

На локальному рівні виявлено технології, які є актуальними для різних складових навчально-тренувального процесу у межах тактичної підготовки у сучасних спортивних єдиноборствах. За широтою діапазону інструментарію (методів і засобів тактичної підготовки, способів оцінювання тактичної майстерності, тем, які потребують ґрунтовного вивчення у межах окремих розділів), технології умовно розділено на такі: з використанням обмеженого інструментарію (два-три пріоритетні засоби та методи), з використанням різноманітного інструментарію (чотири і більше засобів і методів, які можуть використовуватися самостійно та у комплексі).

За результатами експертного оцінювання встановлено, що більш затребуваною є технологія з використанням різноманітного інструментарію. Її підтримали 95,00 % фахівців. Лише 5,00 % експертів вважають за доцільне застосовувати обмежений інструментарій.

Дискусія. Тактична підготовка спортсменів-єдиноборців широко висвітлена у науково-методичній літературі. За останні п'ять років найбільш ґрунтовно її проблеми були відображені у роботах Л.Г. Рижкової (2016). Автором запропоновано технології тактичної підготовки, основою яких є використання широкого спектру спеціальної інформації, необхідної для практичної реалізації тактичної підготовленості спортсменів у фехтуванні. Частково ці результати можна екстраполювати на інші види єдиноборств, проте більшість з них є актуальними лише для фехтування.

Алгоритми удосконалення тактичної підготовки були відображені у працях І.В. Кривенцової та співавторів (2017). Авторами було розроблено та експериментально перевірено комплекси спеціальних фехтувальних вправ щодо покращення тактичного мислення студентів, розширення арсеналу бойових дій, кола бойових ситуацій, підготовчих дій, дій нападу та захисту, опанування дій у раптово виникаючих ситуаціях, розвитку почуття дистанції.

У закордонних працях протягом останніх п'яти років найбільш актуальними питаннями є вивчення кінематичних параметрів рухів спортсменів під час виконання техніко-тактичних дій, а також розробка різноманітного інструментарію для оцінювання їхньої ефективності (Gonzalez-Villora, Garcia-Lopez, Contreras-Jordan, 2015; Johnson 2015, 2016, 2017; Chen та співавт., 2017; Simenko, 2017; Peracek P., Peracova, 2018; Szajna, Bak, Kulasa, 2019). Однак значна кількість запитань щодо тактичної підготовки залишаються не розкритими. В першу чергу, йдеться про формування тактичних знань спортсменів, обсягів часу, які слід відводити на тактичну підготовку у річному макроциклі, удосконалення тактичних вмінь відповідно до змін у правилах змагань тощо.

У попередніх дослідженнях встановлено, що підходи до удосконалення різних компонентів тактичної підготовленості (тактичних знань, вмінь, навичок, тактичного мислення) суттєво відрізняються у межах одного виду спорту. При цьому фахівці з одного виду спорту здебільшого одноголосні у визначенні пріоритетних компонентів тактичної підготовки, однак їхні думки щодо другорядних положень кардинально відрізняються (Задорожна, 2019). Особливості побудови та планування тактичної підготовки залежать від досвіду професійної

діяльності тренера, його приналежності до «традиційних» шкіл, сформованих на теренах країни чи регіону у межах виду спорту, особистісного ставлення до добору та використання засобів та методів формування тактичної майстерності спортсменів різного віку та кваліфікації (Johnson, 2015; Tarrago, Iglesias, Lapresa, Anguera, 2016). Про наявність великої кількості підходів до реалізації тактичної підготовки свідчить ступінь узгодженості думок експертів. Високим ($W \geq 0,7$) та середнім ($0,69 > W \geq 0,5$) він був у групах фахівців з карате та тхеквондо, а в інших групах варіювався від середнього ($0,61 > W \geq 0,5$) до слабого ($W < 0,5$) (Задорожна, 2019).

Аналіз відповідей експертів засвідчив на те, що найбільш затребуваною у сучасних олімпійських спортивних єдиноборствах є шаблонна технологія тактичної підготовки з елементами модифікації з використанням різноманітного інструментарію. Її використання є актуальним для 55,00% експертів. Ще 7,50% фахівців надають перевагу шаблонній з елементами модифікації з використанням обмеженого інструментарію, а 2,50% – шаблонній, без модифікації, з використанням обмеженого інструментарію. Ще 30,00% експертів послуговуються варіативною технологією, використовуючи різноманітний інструментарій, а для 5,00% актуальною є шаблонно-варіативна.

Таким чином, шаблонну технологію з елементами модифікації з використанням різноманітного інструментарію можна вважати універсальною для усіх сучасних олімпійських спортивних єдиноборств, а інші – спеціальними, затребуваними для вузького кола фахівців.

Висновки. Тактична підготовка є однією з найважливіших сторін для сучасних олімпійських спортивних єдиноборств. Особливості її побудови залежать від досвіду професійної діяльності

...сфера, його приналежності до «...лімпійських» шкіл, сформованих на теренах країни чи регіону в різних видах спорту, особистісний ставлення до добору та використання засобів і методів формування тактичної майстерності спортсменів різного віку та кваліфікації.

У практиці сучасних спортивних єдиноборств виявлено технології тактичної підготовки, які використовуються на трьох рівнях –

загальнопедагогічному (шаблонна, варіативна, шаблонно-варіативна), етапному («традиційна», «раннього успіху», «змішана»), локальному (з обмеженим та з різноманітним інструментарієм).

Універсальною технологією тактичної підготовки спортсменів, актуальною для сучасних єдиноборств, є шаблонна, з елементами модифікації, що передбачає використанням різноманітного інструментарію. Інші

технології (варіативна, шаблонна без модифікації, шаблонно-варіативна) є затребуваними для вужчого кола фахівців.

Інформація про відсутність конфлікту інтересів. Конфлікт інтересів відсутній.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні ефективності виявлених технологій та їх впливу на спортивний результат на різних етапах багаторічної підготовки.

Література

1. Аванченко К., Хацаюк О. Новий методичний підхід для оцінки відеоматеріалу, що використовується при підготовці дзюдоїстів. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2016. № 4. С. 11-16.
2. Бокс. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву та шкіл вищої спортивної майстерності. В.Н. Ост'янов, С.А. Антонов, Г.І. Комісаренко, Г.Г. Матвієнко, Ю.В. Шевчук. К., 2004. 95 с.
3. Бусол В.А. Фехтування: навч. прогр. для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності та училищ олімпійського резерву. К., 2014. 50 с.
4. Гаркин Н.В. Бабушкіна Е.А. Общие закономерности анализа движений и периода их выполнения на основе сравнения технико-тактических взаимодействий в вольной борьбе. Экстрем. деятельность человека. 2017. № 1. С. 33-36.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології [Текст] : навчальний посібник К. : Академвидав, 2004. С. 56-72.
6. Задорожна О.Р. Зміст тактичної підготовки в олімпійських видах спортивних єдиноборств (на прикладі фехтування, вільної боротьби та дзюдо). Спортивний вісник Придніпров'я. Дніпропетровськ, 2019. №. 1. С. 13-25.
7. Задорожна О.Р. Ставлення фахівців з фехтування до реалізації тактичної підготовки на різних етапах багаторічного удосконалення спортсмена. Спортивний вісник Придніпров'я. Дніпро, 2019. №. 4. С. 45-58. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-4-045
8. Антонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения : учеб-ник [для тре-

References

1. Allerdissen, M., Guldenpenning, I., Schack, T., & Blasing B. (2017), Recognizing fencing attacks from auditory and visual information: A comparison between expert fencers and novices. *Psychology of Sport and Exercise*. 31(1), 123-130.
2. Ananchenko K. Hachajuk O. (2016). New methodological approach to assessment of videodata in judo training. *Slobozhans'kij naukovo-sportivnij visnik*. 2016; 4: 11-1. (in Ukrainian).
3. Busol V. A. (2014). Fencing: teach. program for children's and youth sports schools, specialized children-youth schools of the Olympic reserve, schools of higher sporting skills and schools of the Olympic reserve. K., 50 p. (in Ukrainian).
4. Chen, T. L-W., Wong, D. W-C., Wang, Y., Ren, S., Yan, F., & Zhang, M. (2017), Biomechanics of fencing sport: A scoping review. *PLoS ONE*. vol. 12 (2): e0171578. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0171578>
5. Dychkivska I. M. Innovative pedagogical technologies [Text] : Tutorial. K.: Akademvydav, 2004, 56-72.
6. Garkin N. V. Babushkina E. A. (2017). General principles of movement analysis and their period on the basis of comparison in freestyle wrestling. *Ekstrem. dejatel'nost' cheloveka*. 2017; 1: 33-6. (in Russian).
7. Gonzalez-Villora S., Garcia-Lopez L.M., Contreas-Jordan O.R. (2015), Decision making and skill development in youth football players. "Int J Med Sci Phys Act Sport", vol. 15 (59), pp. 467-487.
8. Johnson J. (2016), Enhancing Taekwondo Pedagogy through Multiple Intelligence Theory, "Ido Movement for Culture. *Journal of Martial Arts Anthropology*". 16 (3), 57-64, doi: 10.14589/ido.16.3.7.
9. Johnson J.A., Ha P. (2015), Elucidating pedagogical objectives for combat systems, martial arts, and combat sports, "Ido Movement for Culture: Journal

- неров] : в 2 кн. Киев. Олимп. лит., 2015. Кн. 1. 680 с.
9. Рьжкова Л.Г. Формирование и развитие тактических знаний и умений в системе многолетней подготовки спортсменов (на примере фехтования): диссертация ... доктора педагогических наук: 13.00.04 / Рьжкова Лариса Геннадьевна; [Место защиты: Российский государственный университет физической культуры, спорта и туризма], 2016.
 10. Селевко Г.К. Энциклопедия образотворческих технологий [Текст] : В 2 т. Т.1. М. : НИИ школьных технологий, 2006. с. 46–55.
 11. Шиян Б.М. Єдинак Г.А., Петришин Ю.В. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті: науковий посібник [для факульт. фіз. вих. і сп. вищих навч. закладів II-IV рівнів акредитації]. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2012. 280 с.
 12. Allerdissen, M., Guldenpenning, I., Schack, T., & Bläsing B. Recognizing fencing attacks from auditory and visual information: A comparison between expert fencers and novices. *Psychology of Sport and Exercise*, 2017. 31(1), 123-130.
 13. Chen, T. L-W., Wong, D. W-C., Wang, Y., Ren, S., Yan, F., & Zhang, M. Biomechanics of fencing sport: A scoping review. *PLoS ONE*, 2017. 12 (2); doi: 10.1371/journal.pone.0171578.
 14. Gonzalez-Villora S., Garcia-Lopez L.M., Contreras-Jordan O.R. Decision making and skill development in youth football players. "Int J Med Sci Phys Act Sport", 2015. 15 (59), 467-487.
 15. Johnson J. Enhancing Taekwondo Pedagogy through Multiple Intelligence Theory, Ido Movement for Culture. *Journal of Martial Arts Anthropology*, 2016. 16, 3, 57-64, doi: 10.14589/ido.16.3.7.
 16. Johnson J. From technique to way: an investigation into taekwondo's pedagogical process, "Ido Movement for Culture. *Journal of Martial Arts Anthropology*", 2017. 17 (4), 3-13.
 17. Johnson J.A., Ha P. Elucidating pedagogical objectives for combat systems, martial arts, and combat sports, "Ido Movement for Culture: *Journal of Martial Arts Anthropology*", 2015. 15 (4), 65-74.
 18. Kriventsova I., Iermakov S., Bartik P., Nosko M., & Cynarski W.J. Optimization of student-fencers' tactical training. "Ido Movement for Culture. *Journal of Martial Arts Anthropology*", 2017. 17 (3), 21-30; doi: 10.14589/ido.17.3.3
 19. Peráček P., Peráčková, J. Tactical Preparation in Sport Games and Motivational Teaching of Sport Games Tactics in Physical Education Lessons and Training Units. 2018. DOI: 10.5772/intechopen.75204.
 20. Simenko J. Ipavec M., Vodicar J., Rauter S. Body of Martial Arts Anthropology". 15 (4), 65-74.
 10. Johnson, J. (2017), From technique to way: an investigation into taekwondo's pedagogical process, "Ido Movement for Culture. *Journal of Martial Arts Anthropology*", 17 (4): 3-13. doi: 10.14589/ido.17.4.2
 11. Kriventsova, I., Iermakov, S., Bartik, P., Nosko, M., & Cynarski, W.J. (2017), Optimization of student-fencers' tactical training. "Ido Movement for Culture. *Journal of Martial Arts Anthropology*", 17 (3): 21-30; doi: 10.14589/ido.17.3.3
 12. Ost'yanov V. N., Antonov, S. A., Komisarenko G.I., Matvienko, G. G., Shevchuk Yu. V. Boxing: Teach. program for children's and youth sports schools, specialized children-youth schools of the Olympic reserve, schools of higher sporting skills and schools of the Olympic reserve.. K., 2004. 95 p. (in Ukrainian).
 13. Peráček P., Peráčková, J. (2018), Tactical Preparation in Sport Games and Motivational Teaching of Sport Games Tactics in Physical Education Lessons and Training Units. 10.5772/intechopen.75204.
 14. Platonov V. N. (2015), The system of preparation of athletes in the Olympic sport. General theory and its practical applications: the textbook [for trainers]: in 2 books. Kiev Olympus Lit. 1: 350-400. (in Russian).
 15. Ryzhkova L. (2016), Formation and development of tactical knowledge and skills in the system of long-term training of athletes (on the example of fencing): the dissertation ... Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.04 [Place of defense: Russian State University of Physical Culture, Sports and Tourism]. (in Russian).
 16. Selevko G. K. (2006). Encyclopedia of visual technologies [Text]: In 2 vols. 1. M.: Research Institute of School Technologies, 46–55.
 17. Shiyani B. M. Edinaka G. A., Petrishin Yu. V. (2012), Naukovі doslіdzhennya u flzichnomu vihovanні ta sportі: naukoviy poslbnik [dlya fakult. flz. vih. I sp. vischih navch. zakladiv II-IV rlvnlv akredita-tsiyi]. Kam'yanets-Podilskiy : TOV «Drukarnya Ruta»,. 280 p. (In Ukrainian).
 18. Simenko J. Ipavec M., Vodicar J., Rauter S. (2017), Body symmetry/asymmetry in youth judokas in the under 73 kg category. "Ido movement for culture. *Journal of Martial Arts Anthropology*", 2017. Vol. 17, no. 2, pp. 51-55 DOI: 10.14589/ido.17.2.6 [English].
 19. Szajna G., Bak R., Kulasa J. (2019), Application of conflict algebra in the analysis of fencing and tactical preparation methods. "IDO movement for culture. *Journal of Martial Arts Anthropology*", 19 (1S), 96-101 DOI: 10.14589/ido.19.1S.15
 20. Tarrago R., Iglesias X., Lapresa D., Anguera M.T. (2016), A complementary study of elite fencing tac-

metry/asymmetry in youth judokas in the under 60 kg category. "Ido movement for culture. Journal of Martial Arts Anthropology", 2017. Vol. 17, no. 2, pp. 51-55; DOI: 10.14589/ido.17.2.6.

Scarpa G., Bak R., Kulasa J. Application of conflict algebra in the analysis of fencing and tactical preparation methods. "IDO movement for culture. Journal of Martial Arts Anthropology", 2019. 19 (5), 96-101 DOI: 10.14589/ido.19.1S.15

Marigo R., Iglesias X., Lapresa D., Anguera M.T. Complementary study of elite fencing tactics using lag sequential, polar coordinate, and t-pattern analyses. "Proceedings of the international conference on sequence analysis and related methods", 2016. 339-348.

tics using lag sequential, polar coordinate, and t-pattern analyses. "Proceedings of the international conference on sequence analysis and related methods", 339-348

21. Zadorozhna O. R. (2019), Contents of tactical training in Olympic sports of martial arts (on the example of fencing, free wrestling and judo). Sportyvnyy visnyk Prydniprovy. Dnepropetrovsk, 2019. 1. 13-25. (in Ukrainian).

22. Zadorozhna O. R. (2019). The attitude of fencing specialists to the implementation of tactical training at different stages of long-term improvement of athletes. Sportyvnyy visnyk Prydniprovy. Dnepro, 4: 45-58. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-4-045 (in Ukrainian).

Задорожна Ольга

Дніпропетровський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

вул. Костюшка 11, Україна

o.zadorozhna@ukr.net, тел. +380674762814

Мар'ян

Дніпропетровський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

вул. Костюшка 11, Україна

Ігор

Дніпропетровський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

вул. Костюшка 11, Україна

Юлія

Дніпропетровський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

вул. Костюшка 11, Україна

Баранецька Людмила

Дніпропетровський державний університет

вул. Університетська, 27, 73000, Україна